

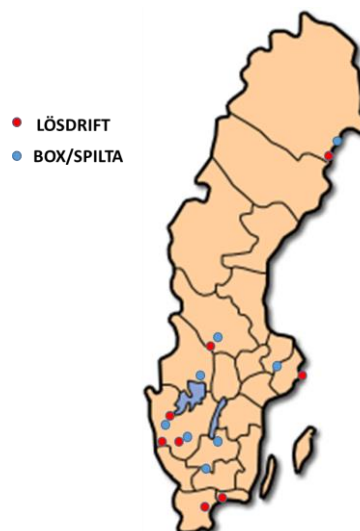
Inhysningens betydelse för hästvälfärd, arbete, säkerhet och pedagogik på svenska ridskolor Projekt nr: H-15-47-078, Kst: 470

Inledning

Syftet med detta projekt var att jämföra ridskolor med hästarna i lösdrift och ridskolor med hästarna i traditionell inhysning. Vi ville veta hur man resonerade kring hästhållning, hur hästarna mårde, hur ridskolorna fungerade för eleverna och hur arbetsmiljön var på ridskolorna. Eftersom ridskolor är lärandemiljöer för många barn och unga är både pedagogik och säkerhet viktiga faktorer.

Urval

Ridskolorna hittades via Ridsportförbundet, med hjälp av tidskriften Hippiuson, ridskolornas egna kontakter med oss och internetsökningar. Lösdriftridskolorna har varit den begränsande faktorn så dessa valdes ut först och matchades sedan med ridskolor med traditionell inhysning utifrån ridskolans inriktning, typ av hästar, storlek, geografiskt läge samt personalens utbildningsbakgrund. Vi besökte 16 ridskolor, varav två var ridgymnasier, åtta med lösdrift och åtta med traditionell inhysning. Fördelningen över landet framgår av figur 1. Samtliga besök gjordes under vinterhalvåret/ stallperioden.

Figur 1. Det totala urvalet blev 7 ridskolor med lösdrift, 7 med traditionell inhysning, ett ridgymnasium med lösdrift och ett ridgymnasium med traditionell inhysning.

Tvårvetenskaplighet och etiska frågor

Projektet är unikt då de etiska frågorna har fått vara de som avgör vilka empiriska frågor vi behöver ställa, samt hur empirin ska studeras och användas. Utifrån etiska frågor om hästvelfärd samt om hur man ser på hästvelfärd och vilken vikt den tillskrivs på ridskolorna – och om det finns skillnader mellan ridskolor som tillämpar traditionell, individuell uppstallning (box/spilta) å ena sidan och ridskolor som tillämpar mer moderna eller nytänkande former av lösdrift.

Ridskolornas ansvariga personal har intervjuats om hur de ser på hästvelfärd; vad de menar att hästvelfärd är, hur viktig den är vid intressekonflikter, och hur de arbetar för att nå en god hästvelfärd. Genom att både intervjua ansvarig personal om dessa saker, samt observera hur dessa saker konkret yttrar sig i verksamheten, har vi också kunnat se hur samstämmigheten är, eller inte är, mellan ord och handling. Det blev också tydligt för oss forskare under vårt arbete, hur de data som vi samlat in med olika metoder tillsammans bildade en mycket tydligare bild än om vi hade uteslutit någon del.

Ett intressant sidoresultat handlar om att muntliga uppgifter från de intervjuade inte alltid överensstämmer med det som våra observationer sedan visar. Dessa avvikelser kan vara av olika karaktär, och ganska ofta kan man nog säga att de rör bedömningar där olika personer kan ha olika uppfattning. Det gäller till exempel när någon informant talar om vikten av att ha ”gott om plats” för det som ska göras med hästarna. Vid observationen visar det sig sedan att det istället framstår som ganska trångt, kanske rentav riskabelt trångt.

Av intervjuerna framgår att det ofta inte finns något tydligt eller medvetet val som lett fram till att hästarna står på stall. Det vanligaste svaret på frågan är att anläggningen ser ut som den gör och att den fungerar tillräckligt väl, samt att det inte finns medel till större förändringar. Detta kan å ena sidan tolkas som en intressekonflikt, under antagandet att man helst hade velat ha hästarna i någon form av lösdrift därför att man anser att det är bättre för hästarna ur ett välfärdsperspektiv att hållas på det sättet. Och någon enstaka uttrycker också just det, och skulle helst vilja bygga om anläggningen om det bara hade funnits ekonomiska resurser till det.

Å andra sidan är det i flera fall inte fråga om någon tydlig intressekonflikt här, då flera inte alls är övertygade om att lösdrift vore att föredra, inte ens ur ett hästvelfärdsperspektiv. Man är alltså inte särskilt intresserad av att bygga om, av skäl som att man inte tror att en lösdrift skulle innebära någon förbättring av hästvelfärden – eller att vissa saker skulle bli bättre, till exempel hästarnas möjlighet till inbördes kontakt, men att hästarna till exempel samtidigt skulle bli för ”trötta” för att orka med lektionerna och/eller blir för tjocka på grund av att man tänker sig att lösdrift också innebär fri tillgång på grovfoder.

Ytterligare argument som anförs mot lösdrift, bland de ridskoleansvariga som tillämpar box/spilta, handlar om säkerhet för eleverna, särskilt barnen, och att det begränsar elevernas tillgång till hästarna i för hög grad. Det vill säga, lösdrift skulle göra att eleverna inte får tillfälle att vara nära hästarna annat än just när de rider. Detta i sin tur skulle äventyra de pedagogiska målen om att eleverna ska lära sig att umgås med hästar och att hantera dem.

Det är dock intressant att notera att de ridskolor som tillämpar lösdrift, har tillskrivit hästarnas behov av rörelse och av inbördes kontakt mycket större vikt, än de ridskolor som tillämpar individuell uppstallning. Även här pekar de intervjuade på ungefär samma risker och problem med lösdrift som de intervjuade från ridskolorna med box/spilta lyfter fram. Skillnaden är att utifrån de förras perspektiv, väger de uppenbara fördelarna med lösdrift tyngre samtidigt som de svårigheter som lösdrift kan medföra anses fullt möjliga att hantera. ”*Med genomtänkta rutiner behöver vi inte kompromissa på den här punkten*”, säger en av de intervjuade.

Hästvälfärd

Samtliga ridskolor var mycket måna om sina hästar. Så gott som samtliga intervjuade omtalade hästarna som sina ”arbetskamrater” utan att vi frågade om det. De framhöll att de fyrbenta arbetskamraterna är minst lika viktiga som de tvåbenta, samt att de har ett särskilt ansvar för sina fyrbenta arbetskamrater; ridskolehästarna.

Samtliga ridskolor beskrev grundligt och genomtänkt hur de resonerade när det gäller ridskolehästarnas liv efter ridskolan. Funderingarna liknade varandra på många sätt, men olika informanter landade ändå i något olika slutsatser. Några sa sig helt undvika att sälja sina hästar. När hästarna inte längre förmår arbeta som ridskolehästar, fick de först trappa ner (om möjligt), för att sedan avlivas. Argumenten för detta, handlade om att ridskolehästar har ganska låg status bland hästar, och att man inte kände sig trygg med att köparna kunde erbjuda hästarna ett tillräckligt gott liv. Andra ridskolor sålde sina hästar sedan de arbetat ”färdigt” på ridskolan, men då helst till sina egna elever. Någon av ridskolorna uppmuntrade dessutom att dessa köpare sedan inackorderade hästen på ridskolan, så att hästen skulle slippa miljöombyte och ”*en mjukare övergång till fullt ansvar för en egen häst*”.

Hälsa

Vi veterinärbesiktigade 158 hästar och fann totalt 207 anmärkningar hos dem. Vid ridskolor med lösdrift undersöktes i medel 55% av det totala hästantalet och vid ridskolor med box/spilta 45% (30% - 100%). Den vanligaste anmärkningen var små skador orsakade av utrustningen, dvs skav av sadel/sadelgjord, skav av träns inklusive bett. Skador hos hästar inhysta i spilta/box tenderade att vara fler jämfört med hästar inhysta i lösdrift (medelvärde $\pm$ SEM 1,8 $\pm$ 0,6 respektive 0,5 $\pm$ 0,3, ANOVA GLM F=3,14, P=0,09).

Figur 2. på lindrig skada i mungipa.

Skador i mungipor (fig. 2) och mun måste läka ut genom att hästen inte utsätts vid tryck från bett.

Follikulit (fig 3) sågs ofta i sadelläget, där det orsakar smärta vid sadling och ridning. Follikulit kan behandlas med gott resultat.

Figur 3. Follikulit i sadelläget samt utrustningsskav ifrån sadeln.

Kolik förekom signifikant oftare hos hästar inhysta i spilta/box jämfört med lösdrift (medel $2,38 \pm 0,62$, resp. $0,38 \pm 0,26$ fall per häst och ridskola under de senaste 6 månaderna $F=8.62$, $P=0.01$). Det går inte att säga vilken faktor som orsakar detta eftersom avsaknad av vatten i hagen och få timmars fri rörelse sammanföll till 100% hos ridskolorna med spilta/box. Enligt litteraturen¹ är just brist på fri rörelse och brist på vatten viktiga orsaker till kolik.

Vår avsikt var att använda oss av ridskolornas egna skadestatistik och journaler, men eftersom dessa saknades på alla ridskolor utom två fungerade det inte. Bara ett fåtal ridskolor hade rutiner för informationsöverföring när det var byte av personal. Det fanns alltså, i stort sett, inga data över antal arbetade dagar för respektive häst, veterinärkostnader fördelat på häst osv.

Beteende

Hästarnas beteende studerades under deras fria tid i hage/lösdrift, när de gjordes iordning inför lektionerna samt under ridlektionerna. Metoden var kontinuerlig

---

¹ Kaya *et al.*, 2009, Reeves *et al.*, 1996, Hudson *et al.*, 2001; Hillyer *et al.*, 2002; Scantlebury *et al.*, 2014

observation av hela gruppen av hästar och alla data är korrigerade för tid och antal hästar.

I hagen så sprang, bockade och stegrade hästarna inhysta i box/spilta signifikant mer (medel 0,80 observationer för box/spilthästarna jämfört med 0,01 för lösdriftshästarna, $p=0,005$, $F=11,3$). En möjlig orsak till detta är att hästarna i box/spilta helt enkelt måste ge sina sociala och fysiska beteendebestånd på kortare tid än lösdriftshästarna, som har mer eller mindre hela dygnet till förfogande.

Vi har studerat aggressiva beteenden (hot att bita, hot att sparka, öron bakåt, jaga en annan häst). Medelvärden av dessa är systematiskt högre för hästar i box/spilt-inhysning även om skillnaderna inte är signifikanta. Intressant är dock att frekvensen positiva beteenden (nosa, putsa, äta i samma hög mm) inte skiljer sig mellan inhysningssystemen (Tabell 1).

Tabell 1. Negativa beteenden både i hage/lösdrift och under lektion hade genomgående högre frekvens bland hästar i spilta/box. Frustrande, som är ett positivt beteende var lika vanligt oavsett inhysningssystem.

Frekvens av beteende/häst och tidsenhet	Hotar bita	Flytta på annan häst	Hotar sparka	Jaga annan häst	Öronen bakåt	Frustrar
Lösdrift	0,2	0,8	0,1	1,8	0,9	1,1
Box/Spilta	0,3	1,5	0,4	3,6	1,7	0,8

Foder och hull

Utfodring visade sig innefatta flera intressekonflikter. Mest uppenbar är kanske den mellan hästars behov av långa ättider å ena sidan, och risken för överhull å den andra. Många intervjuade påtalade svårigheten att få tag i grovfoder med lämpligt näringsinnehåll, som både tillåter hästarna att ha långa ättider och som ändå inte gör dem överviktiga.

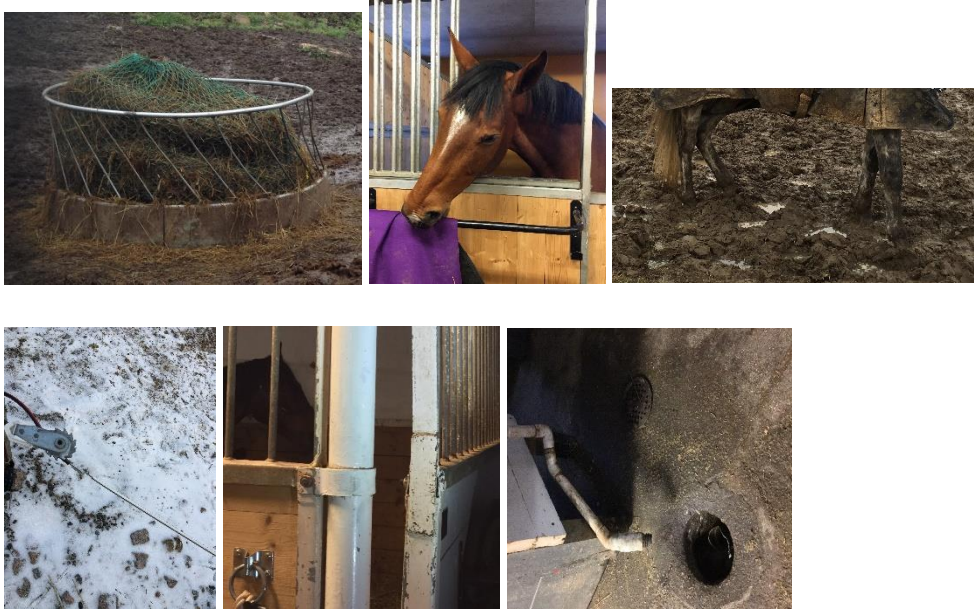
Ett vanligt uttalande var att "man tittar på hästarna" för att se om de har rätt hull och om de får rätt balans mellan protein och energi, vilket är en omöjlighet att se. Dessutom var det vanligt att man sa "vi måste ha hästarna i överhull, annars klagar folk på att de är för magra" vilket är anmärkningsvärt med tanke på hälsoriskerna med överhull.

Tretton av 16 ridskolor hade individuellt anpassad foderstat. Två av 16 ridskolor hade endast individuellt anpassad foderstat till vissa hästar. En av 16 ridskolor hade helt fri tillgång till samtliga hästar. Trots detta hade 12 av 16 ridskolor en eller flera hästar som var överviktiga (**BCS $\geq$ 7**) enligt Hennekes hullbedömningsskala (Henneke et al., 1983). Totalt var 29 % av alla hullbedömda hästar överviktiga (**BCS $\geq$ 7**)

Säkerhet för hästarna

Skaderisker

Vi fann en mängd skaderisker för hästarna och vi hittade även några hästar som kommit till skada. Variationen var mycket stor med exempel på skaderisker som:

Figur 4. foderhäck med klena galler och hönät, täckeshängare som hästen når, lera, trådspännare, glipa i boxvägg, oskyddat hål i golv.

Insläpp

Fyra ridskolor med hästarna i traditionell inhysning släppte in sina hästar så att de fritt sprang in i stallet inför eftermiddagens lektioner. Vid samtliga dessa såg vi olyckor och/eller incidenter där människor och/eller hästar kom eller kunde ha kommit till skada. Att släppa hästarna kan vara tidsbesparande men det är en mycket riskabel rutin. Endast två av ridskolorna hade slussar vid in och utsläpp för att öka säkerheten.

Arbetsmiljö

En detaljstudie genomfördes av Hippologstudenterna Therese Fransson och Anna Söderman (<https://stud.epsilon.slu.se/13080/>). Huvudfynden från Therese och Annas studie är att både tid, arbetsbelastning och kostnader minskar kraftigt vid lösdrift med mekanisering av mockning och utfodring.

Dessutom samlades data om arbetsmiljön vid de 16 ridskolorna som besöktes. Alla verksamhetsansvariga intervjuades och den personal som arbetade vid besöksdagen följdes och arbetsmoment och redskap dokumenterades.

Halka var ett problem på nästan alla ridskolor oavsett system. Detta problem är förstås en risk för både människor och hästar.

De moment man upplevde som värst var att mocka utomhus, att fodra grovfoder samt att mocka inomhus. Upplevelsen sammanföll inte alltid med de moment som faktiskt var tyngst eller mest slitsamma.

Det var signifikant vanligare att man utförde tunga moment vid utfodring i box/spilt-systemen ($p < 0,001$ $F = 21,00$). Tung moment vid utfodring förekom enbart vid två ridskolor med lösdrift. Det sammanföll dock inte med mekaniseringsgrad eller användningen av helt automatiserade system; Vid en modern kraftfoderautomat så gjordes regelbundet tunga lyft (20-25 kg) till en höjd av 120 cm inklusive en vridning av kroppen.

Mockning i hagarna utfördes, vid tiden för besöken, enbart på lösdriftsridskolorna. Det fanns olika lösningar; alltifrån att man använde en minilastare (fig. 5) till att frivilliga eller elever mockade med grep och skottkärra ”skottkärrorna måste vara små och lätta så att småtjeerna orkar köra dem”.

Figur 5. En minilastare att använda vid mockning samt tvåhjulig skottkärra.

Alla ridskolor, oavsett system, hade redskap med olika tyngd och olika längd på skaften.

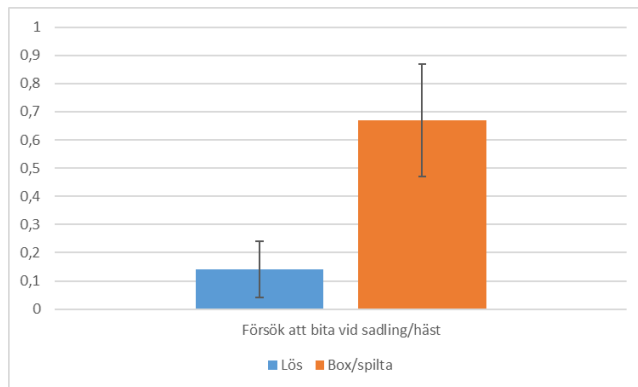
Vi fann ingen skillnad hos personalen vad gäller smärtor och skador till följd av arbetet. Tyvärr hade en stor majoritet av de intervjuade kroniska smärtor och skador som hade sin grund i arbete med hästar.

Säkerhet för eleverna

Alla ridskolorna hade någon form av uppbindning i box, skötselpiltor eller stallgång när hästarna gjordes iordning för ridning.

I materialet finns tre avramlingar. Alla tre är barn som rider barbacka (varav en stod still på medellinjen) och glider av hästarna.

Det var en högre risk att hästen försökte bita eleven vid sadling på ridskolorna med hästarna inhysta i box/spilta (fig.6).

Figur 6. Antalet observerade bitförsök per häst och tidsenhet i de olika inhysningssystemen.

Pedagogik & kunskapssyn

Alla ridskolor hade teoriundervisning i någon form och alla ridskolor hade någon form av pedagogisk grundsyn, som om inte annat framkom genom intervjuerna. Den mest påtagliga skillnaden i hur den pedagogiska grundsynen formulerades och hur väl teorielektionerna tycktes fungera, återfanns mellan de ridskolor som riktar sig mot barn och de som riktar sig mot vuxna.

Sex av de 16 ridskolorna hade tydliga utbildningsplaner för ridningen, två av dessa hade hästarna i lösdrift och övriga fyra hade traditionell inhysning. Likaså hade sex av de 16 ridskolorna uttalade ”filosofier”, dvs en skriftlig beskrivning av sin inriktning och sitt tankesätt, för sin verksamhet (fyra lösdrift och två traditionell inhysning), dessa ridskolor sammanföll endast i två fall.

Samtliga ridskolor uttryckte en ambition att eleverna inte enbart skulle lära sig att rida, utan också hur man tar hand om hästar och att utföra stallarbete.

Slutsatser

- Hästvård anges som det starkaste argumentet för lösdrift och elevernas säkerhet är det starkaste argumentet som ges för box/spilta.
- Den pedagogiska grundsynen verkar inte ha något samband med inhysningssystem
- Ridskolor säkra för eleverna och lösdriftridskolor är något säkrare
- Hästarna har en god välfärd generellt men hästarna i lösdrift har en bättre välfärd på grund av mindre kolik och en tendens till färre skador och mindre aggressivitet.
- Hästarna är ofta i överhull – en oberoende foderrådgivare som hjälper till med hullbedömning och foderstat vore önskvärt

Effekter i samhället

Då många ridskolor får ekonomiskt stöd för sin verksamhet från kommunerna,

finns här särskilt intressanta lärdomar att dra. En viktig etisk slutsats som har kunnat dras ur våra resultat, är att kommunerna har skyldigheter gentemot hästarna som finns på de ridskolor där de bidrar med kommunala medel. Genom politiska beslut om bidrag till ridskolorna åtar sig kommunerna ett moraliskt ansvar för ridskolehästarna. Ridskolehästarna blir inte ”enbart” ridskolehästar eller angelägenheter för de personer som sköter om dem. Hästarna blir kommunala angelägenheter i egen rätt. Det innebär att hästar ”används” som ridskolehästar, för ridskoleelevernas skull. Ungefär som vilken simhall som helst, men hästar skiljer sig ju markant från simhallar genom att de är kännande varelser. Om man från kommunens sida är så pass angelägen att man alls stöttar ridskolor ekonomiskt, bör man göra detta så att tillräcklig välfärdsnivå kan uppnås för hästarna. Och i förlängningen för de människor som arbetar på ridskolan. Det är inte etiskt rätt att en kommun å ena sidan ger medel till ridskolan och därmed visar att kommunen anser att ridskolan är viktig, men å andra sidan ger så begränsade medel att en acceptabel hästvård inte kan nås. Eller, att en acceptabel hästvård kan nås enbart genom att personalen måste arbeta orimligt hårt – vilket man från vår studie och från övriga erfarenheter av hästnäringen har goda skäl att anta att personalen också gör.

Presentationer för ridskoleverksamma och allmänheten

- Vi har deltagit i Pro-Education-konferensen, Stockholm, om ridskolor under 2017 och 2018.
- Presentation av Projektet vid Arbetsmiljöverkets utbildning om häststallar i Linköping, 2017.
- Tre föredrag hölls vid Eurohorse, Göteborg, 2018, av Petra Andersson, Hanna Sassner och Jenny Yngvesson.
- En presentation kommer att hållas vid Hästivalen, Skara, 29 september: ”Hästars beteende i lösdrift kontra traditionell inhysning.”
- En referensgruppsworkshop kommer att hållas den 4 oktober 2018 på Kungsbacka ridklubb där presentationen av resultaten filmas och läggs på youtube.
- Vi planerar en presentation av resultaten under Eurohorse 2019.

Plan för vetenskaplig publicering

- Human safety and working environment at Swedish riding schools – Geng et al.
- Behaviour in Swedish riding school horses – Sassner et al.
- Horse safety and welfare at Swedish riding schools – Yngvesson et al.
- The horse as colleague – Andersson et al.
- Visibility of goal conflicts in the riding school environment – Andersson et al.
- Arbetsmiljö för både hästar och människor – one welfare at the riding school - Andersson et al.

- **Konferensbidrag hittills**

Andersson P. 2018. The horses are my colleagues. Equine cultures in transition conference. Leeds, June 19-21 2018

- Yngvesson J. et al. 2018. Health and body condition in riding school horses housed in groups or traditional box/tie stall housing. ISES, Rome, September 21st-24th 2018.

Forskargruppen

Jenny Yngvesson, etolog, har varit projektledare. Hanna Sassner har arbetat med etologi och hästvälfärd. Petra Andersson, filosof, har drivit arbetet med etik och kunskapssyn. Utfodrings- och hullbedömningarna har agronom Jasmine Lindholm ansvarat för. Arbetsmiljödelen har drivits av Stefan Pinzke och Christina Lunner Kolstrup. Projektet har även fått ytterligare en mycket kompetent resurs med fokus på arbetsmiljö, Qiuqing Geng. Veterinär Juan Carlos Rey Torres har gjort samtliga veterinärbesiktningar.

Tack till

Vi har blivit oerhört väl mottagna vid alla ridskolor som vi besökt och träffat fantastiska människor och deras hästar. Vi vill tacka för deras starka engagemang och all hjälp i samband med den här studien!

Tack till vår referensgrupp vars kompetenser och kontakter varit helt avgörande för projektet; Gitte Johansson, Flyinge, Markku Söderberg, Lunds Civila RK samt SvRF, Michael Ventorp, Hushållningssällskapet, Agneta Sandberg, Stiftelsen Hästforskning, Anna Reilly, SvRF, Margareta Bendroth, Hushållningssällskapet, Titti Jöngren, LRF, Sofie Viksten, SLU samt Astrid Borg, veterinär

Våra studenter Anna Söderman, Annika Pättiniemi, Therese Fransson och Sofia Karlsson har varit ovärderliga för den här studien!

Skara 31 augusti 2018

Jenny Yngvesson & Petra Andersson